

Afgeleefd atelier maakt duurzame doorstart

In een achterliggend gebouw vlak bij de Gentse Dampoort installeerde kunstenaar Pascale Marthine Tayou niet alleen zijn atelier, maar ook een modulaire ruimte voor residenties. Daarvoor schakelde hij het Brusselse architectenbureau BC architects & studies in, dat met zijn natuurlijke bouwmaterialen snel opgang maakt.

TEKST: ELIEN HAENTJENS | BEELD: TIM VAN DE VELDE

Hoewel hij aan tentoonstellingen over de hele wereld werkt, wilde Pascale Marthine Tayou eigenlijk geen groot atelier. "In eerste instantie wilde ik vooral niet langer thuis werken om mijn kinderen niet te storen. Zij hebben er nooit om gevraagd dat hun vader kunstenaar is. Daarom ging ik op zoek naar een garagebox. Meer moest

het niet zijn", vertelt de kunstenaar met Kameerense roots. "Tot mijn vrouw op een dag thuis kwam met de boodschap dat er hier aan de Dampoort, op een boogscheut van waar we wonen, een pand te koop stond. Hoewel ik niet overtuigd was dat het iets voor mij was, zijn we komen kijken. Doordat het geheel in tweeën kon worden opgesplitst en ik alleen het achterste deel kon kopen, ben ik uiteindelijk toch overstag gegaan", vertelt Tayou.

"In de 1 650 vierkante meter grote achterbouw huisde vroeger een fabriek, die in de loop der jaren steeds was uitgebreid. Daardoor bestond de achterbouw uit verschillende, van elkaar gescheiden ruimtes."

Samen brainstormen

Toen Tayou na enkele maanden in het atelier constateerde dat het binnenregende, besloot hij om actie te ondernemen. "Tijdens een diner in de Brusselse exoruumte Bozar heb ik iemand ontmoet met een goede bouwtechnische kennis. Hij heeft me geholpen om de offertes van enkele aannemers te controleren. Maar toen ik een vier-tal maanden later iets las over BC architects & studies, was ik meteen aangetrokken door hun gebruik van natuurlijke materialen en hun niet-tendentieuze stijl. Bovendien was ik bijzonder

Kunstenaar Pascale Marthine Tayou in het werkgedeelte van zijn atelier.

gecharmeerd door de school en bibliotheek die ze in Burundi hadden gebouwd en voelde ik een verwantschap tussen onze visies”, vertelt Tayou. “Ik heb toen meteen een afspraak gemaakt en ben naar hun kantoor in Brussel gegaan. Want hoewel ik slechts weinig middelen had, wilde ik ze wel goed besteden.”

Kalk en hennep

Meteen bij het eerste contact klikte het tussen de kunstenaar en de architecten. “We delen eenzelfde hoop en visie. Daarom begrepen ze heel snel wat ik voor ogen had. Ik wilde een gesloten huis creëren dat tegelijk heel open kan zijn. En ik wilde een project dat zich niet aan de bestaande conventies houdt, maar me de nodige vrijheid geeft. Ook in mijn werk ga ik – net als René Magritte – telkens op zoek naar de marge, naar de schaduw van de dingen. Niets is wat het lijkt. Daarom probeer ik die andere kant, die we in het dagelijkse leven niet of moeilijker zien, in

mijn werk te openbaren en zo mensen te emotioneren.”

Doordat het team van BC architects & studies net begonnen was, en Pascale Marthine Tayou als kunstenaar zelf een sterke visie had, is het ontwerp als een cocreatieproces verlopen. “We zijn verschillende keren naar de loods getrokken om er samen met Pascale te brainstormen over wat hij precies wilde en hoe we het konden aanpakken”, vertelt Nicolas Coeckelberghs van BC architects & studies. “Daarbij lag de focus op vier grote deelaspecten: het waterdicht maken van de daken, het creëren van meer overzicht, het gelijktrekken van de vloeren en het verwarmen van de ruimte. Aangezien er geen budget was om alles te verwarmen en isoleren, hebben we voorgesteld om een kubus in de ruimte te plaatsen, waar hij in de winter zou kunnen verder werken. Met tape op de grond visualiseerden we onze ideeën.”

Het volume dat in de ruimte kwam, is opgevat als een gigantische dubbele kast en functioneert ▶

Het achterste deel van het atelier functioneert als showroom. BC architects & studies brak alle muren uit en plaatste een rechthoekig volume als scheidingswand.

Binnenkijken

Links: als afwerking voor de muren is gekozen voor geperforeerde mdf-platen. Dankzij de gaatjes kan je er rekjes op installeren.

Rechts: aan de binnenzijde van de kubus doen de stalen rekken dienst als structuur voor de keuken en de slaapplekken van het residentiegedeelte.

Twee rijen metalen pallet racks vormen de structuur waartegen de muren van het paviljoen zijn gebouwd. Aan de buitenzijde van het paviljoen doen ze dienst als opbergruimte.

als de ruggengraat van het atelier. “De structuur van het volume bestaat uit twee rijen metalen pallet racks van Stow. Die hebben we gebruikt als modulaire structuur waartegen we vervolgens de muren van de kubus konden bouwen. Daarvoor gebruikten we kalkhennep, een toen nog niet zo bekende mengeling van kalk en hennepscheven. Dat is het afval van de hennepplant. Die heeft haar reputatie niet mee, maar is eigenlijk een zeer goede plant met sterke vezels die interessant zijn voor de textielindustrie. Bovendien kun je hennep ook bij ons tot vier keer per jaar telen en neemt de plant CO₂ op, waardoor het een CO₂-positief materiaal wordt”, vertelt Coeckelberghs.

“Als architect hanteren we twee strategieën: enerzijds werken we met industriële materialen als staal of beton, maar dan moeten ze makkelijk demonteerbaar en dus herbruikbaar zijn. Aangezien het zoveel energie kost om die materialen te produceren, moeten ze op de lange termijn nuttig blijven. Als demonteren niet mogelijk is, kiezen we voor biobaseerde materialen waarvoor er bijna geen energie nodig is om ze te maken, die een lage CO₂-voetafdruk hebben en de afvalberg niet vergroten. Dat kan gaan om aarde, hout, stro, kurk of kalkhennep. Daarmee schrijven we ons in in de circulaire economie.”

Doordat de kalkhennep, net als beton, laag per laag moet worden aangebracht in een bekisting, zie je op het eindresultaat de verschillende lagen. “Persoonlijk houden we van dat decoratieve effect en vinden we niet dat het nog bezet moet worden. Al kan dat op zich wel”, vertelt Coeckelberghs. “Daarnaast biedt het materiaal technische voordelen. Zo heeft het een natuurlijke isolerende en vochtregulerende werking, waardoor er geen schimmel kan ontstaan en je een beter binnenklimaat krijgt. Daardoor heb je geen ventilatiesysteem nodig, maar volstaat het om het raam gewoon op een kiertje te zetten.

Ondanks hun industriële, ruwe uitstraling zijn de stalen rekken verrassend veelzijdig. Terwijl één rij kasten aan de buitenkant staat van het kubusvolume, is de andere rij erin ingesloten. De kasten

aan de buitenkant doen vooral dienst als opbergruimte, maar ook als bureau. Aan de binnenkant zijn ze opgesplitst in twee delen: in het ene deel installeerde Pascale Marthine Tayou een keuken en winterbureau voor zichzelf op de rekken, in het andere deel een keuken, maar ook bedden voor de toekomstige residents. In het midden bevindt zich het sanitaire blok met toilet en douche, dat vanuit de twee delen bereikbaar is. Aan de andere binnenmuur, waar geen kasten staan, zijn geperforeerde mdf-platen gebruikt als afwerking. “De gaatjes in de platen laten het materiaal ademen, maar bieden ook de mogelijkheid om er wandrekjes op te installeren. Tegelijk is de vrije hennepmuur aan de buitenzijde van de kubus handig om werken op te hangen. Doordat het kalkhennepmateriaal niet overal egaal is, zie je achteraf niet waar een werk heeft gehangen”, vertelt Tayou. Aangezien Pascale Marthine Tayou slechts over een beperkt budget beschikte, moesten de architecten er creatief mee omspringen. Daarom hebben we het project als een twee maand ▶

Doordat de kalkhennep niet overal egaal is, kan Tayou zijn werken makkelijk op een andere plek hangen.

Beleef de Grappa-woonreportage in 360° via kbc.be/grappa

durend bouwkamp opgevat. Van overal in de wereld kwamen er jonge architecten naar het atelier om samen te bouwen en intussen ook lezingen en opleidingen te volgen rond het gebruik van natuurlijke materialen in de bouw. Iedereen sliep in tenten in het atelier”, vertelt Coeckelberghs. “We houden van het cocreatieve, sociale karakter van dit soort projecten. Bovendien is het fijn dat we nu regelmatig mensen van dat bouwkamp tegenkomen in het veld, die echt met die natuurlijke materialen aan de slag zijn gegaan. Om anderen nog meer te inspireren, hebben we naast ons architectenbureau ook BC materials opgericht.”

6 TIPS

om slim te bouwen

1

Renoveer in plaats van nieuw te bouwen.

2

Kijk naar het totaalplaatje en **tel ook de energie mee** die nodig was om een materiaal te produceren en achteraf opnieuw af te breken.

3

Gebruik enkel staal waar dat echt nodig is en probeer ervoor te zorgen dat het staal dan demonteerbaar en dus herbruikbaar is. Hoe minder afval we produceren, hoe lager onze CO₂-uitstoot zal liggen.

4

Probeer te werken met **recuperatiematerialen** in plaats van alles nieuw te kopen.

5

Ga op zoek naar **alternatieven voor petrochemische, niet-afbrekbare materialen**. Pur bijvoorbeeld wordt heel veel gebruikt als isolatiemateriaal, maar aangezien er geen oplossing is voor het afval zal dat problemen opleveren.

6

Probeer **cement te vermijden** en gebruik in plaats daarvan een natuurlijke, afbrekbare variant zoals kalk of klei.

“Vroeger waren alle ruimtes afgesloten, terwijl je nu overal door kunt wandelen. Alleen de ruimte aan de linkerkant is iets meer afgesloten, omdat mijn vrouw – modeontwerpster Jo De Visscher – daar soms een stockverkoop houdt en aan haar collecties werkt. Voor de rest is alles open en wordt de ruimte alleen door de kubus onderbroken. Ook de vloeren liggen nu, in tegenstelling tot vroeger, overal op hetzelfde niveau, waardoor ik makkelijker dingen kan verplaatsen. En mocht het nodig zijn, kan ik makkelijk extra opbergruimte bijbouwen met rekken, of nog een nieuwe afgesloten ruimte creëren”, vertelt Tayou.

Voor Pascale Marthine Tayou voldoet het atelier helemaal aan zijn verwachtingen. Achter de modulaire kubus heeft hij een permanente tentoonstellingsruimte ingericht, aan de voorkant bevindt zich de productieruimte. En dankzij de vele rekken heeft hij massa's opbergruimte. “Wat ik vooral fijn vind, is dat ik tegen bezoekers kan zeggen dat ze vrij mogen rondlopen, zodat ik intussen nog wat kan voortwerken. Ik hou niet zo van de te sterk georganiseerde atelierbezoeken. Ik heb liever dat mensen eerst alleen kunnen rondwandelen en dat we daarna over mijn werk praten. Tegelijk heb ik het gevoel dat niet alleen mijn werk, maar nu ook de architectuur met haar natuurlijke, zogenaamd arme materialen een brug vormen tussen mijn twee thuislanden, België en Kameroen. Dat geeft me een gevoel van vrijheid”, vertelt Tayou.

“Dat het project nu is opgenomen in het jaarboek architectuur verwondert me, omdat de architectuur niet spectaculair is. Tegelijk denk ik wel dat je de visie voelt, maar ook de spontaniteit en eerlijkheid die erachter schuilt. Terwijl veel architectuur nu gemechaniseerd is, werkten wij met natuurlijke materialen op een ambachtelijke, sociale manier. De imperfecties die daardoor ontstaan zijn, geven het geheel net zijn schoonheid. Het is de stille getuige van een boeiende menselijke uitwisseling.”

•

"De architectuur met haar
zogenaamd arme materialen
vormt een brug tussen mijn
twee thuislanden: België en
Kameroen."

